

กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพเยาวชนผู้ติดยาเสพติด

นายพิศิษฐ์ ประดั่งทะสา¹

นายรัฐพงศ์ บุญสนิท²

นางสาวสุตาพร สกุลดี³

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี กฎหมายและกระบวนการเกี่ยวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพเยาวชนผู้ติดยาเสพติด โดยบทความนี้ใช้วิธีการดำเนินการศึกษาด้วยการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) ในการนำไปวิเคราะห์หาแนวทางเกี่ยวกับกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพเยาวชนผู้ติดยาเสพติด ของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ลาดหลุมแก้ว กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม ใช้อยู่ในปัจจุบันว่ามีผลกระทบต่อการฟื้นฟูสำหรับเด็กและเยาวชนอย่างไรบ้าง

ผลการศึกษาพบว่าปัญหาของการใช้โปรแกรมฟื้นฟูรูปแบบเดียวกันของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ลาดหลุมแก้ว กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม ไม่ได้มีการแยกการฟื้นฟูสมรรถภาพว่า ผู้ใหญ่ควรใช้โปรแกรมแบบไหน เยาวชนควรใช้โปรแกรมแบบไหนจึงจะเหมาะสม เพื่อให้ทุกคนที่เข้ารับการฟื้นฟูสามารถใช้โปรแกรมการฟื้นฟูสมรรถภาพได้อย่างเหมาะสม ส่งผลต่อการเรียนรู้ ต่อทัศนคติ รูปแบบความคิด และการจัดการด้านอารมณ์ที่แตกต่าง กัน โดยผู้เข้ารับการฟื้นฟูที่เป็น ผู้ใหญ่ค่อนข้างจะควบคุมอารมณ์ได้ดีกว่า มีเป้าหมายหลังจากการได้รับการปล่อยตัว มากกว่าเด็ก และเยาวชน ที่ขาดทักษะในการดำเนินชีวิต ขาดทักษะในการทำงาน การจัดการทางด้านอารมณ์จะน้อยกว่า ผู้ใหญ่ และที่สำคัญคือขาดการวางแผนในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ยิ่งเยาวชนคนไหนที่ไม่เคยเรียนรู้ทักษะชีวิต มีบุคลิกภาพพึ่งพา อ่อนไหว และมาประสบปัญหาในครอบครัวอีก โอกาสของบุคคลกลุ่มนี้จะตกเป็นเหยื่อของสังคม หลังจากได้รับการปล่อยตัวค่อนข้างสูงมาก และในอนาคตจะเป็น อาชญากรค่อนข้างสูงมาก ถ้าไม่ได้รับการฟื้นฟูที่เหมาะสม

ผู้เขียนเห็นว่า ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดลาดหลุมแก้ว และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ควรมีโปรแกรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ที่เป็นเยาวชนที่มีรูปแบบชัดเจน เพื่อให้การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด มีประสิทธิภาพและบรรลุผลตามเป้าหมาย ข้อเสนอแนะด้านสถานที่ ควรจัดสถานที่ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่เป็นเยาวชนโดยเฉพาะ เพื่อป้องกันการเลียนแบบพฤติกรรมทางลบจากผู้ใหญ่ และรวมทั้งการคุ้มครองสิทธิ สวัสดิภาพ และปฏิบัติต่อเยาวชน ให้เป็นกฎหมาย และอนุสัญญาที่เกี่ยวข้อง ข้อเสนอแนะด้านการบริหาร ควรมีระบบการคัดกรอง เพื่อแยกผู้เข้ารับการฟื้นฟูโดยให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และควรที่จะมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดรูปแบบในการกำหนดงานที่ชัดเจนและปฏิบัติได้จริง

คำสำคัญ : ฟื้นฟูสมรรถภาพ, เยาวชน, ยาเสพติด

¹ นิติกรชำนาญการ, กรมบังคับคดี

² พนักงานคุมประพฤติชำนาญการ ,กรมคุมประพฤติ

³ นิติกรชำนาญการพิเศษ , สำนักปลัดกระทรวงยุติธรรม

1. บทนำ

ปัญหายาเสพติดถือเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งของประเทศ ซึ่งสังคมไทยกำลังเผชิญกับวิกฤติของปัญหาเสพติดที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชากร ถือเป็นบ่อนทำลายทรัพยากรและความมั่นคงของประเทศชาติและสังคมเป็นอย่างมาก ต่อมาได้มีการดำเนินงานในทุกวิถีทางที่จะป้องกันและปราบปรามมิให้มีการเสพ การซื้อขาย และการผลิตยาเสพติด แต่เนื่องจากปัญหาเสพติดเป็นปัญหาใหม่ที่มีความยุ่งยากและสลับซับซ้อนต่อการดำเนินการ จึงจำเป็นต้องวางแผนสำหรับการดำเนินงานในแต่ละด้านอย่างรอบคอบ และไม่ได้มีแต่ประเทศไทยเพียงแห่งเดียวเท่านั้น ประเทศอื่นๆก็ได้มีความพยายามที่จะยับยั้งการเสพ การซื้อขาย และการผลิตยาเสพติดทุกรูปแบบอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดที่รุนแรง แม้ว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาหน่วยงานภาครัฐต่างๆ จะได้พยายามทุกวิถีทาง ทั้งการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดอย่างเด็ดขาด การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด การบำบัดรักษาผู้เสพยาเสพติดให้โทษ แต่ก็ยังมีปริมาณผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดเพิ่มจำนวนมากขึ้นตามลำดับ

เยาวชนคือทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าของประเทศชาติ ซึ่งถือเป็นเสาหลักของชาติในอนาคต เยาวชนที่มีความรู้ความสามารถ มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี จะเป็นผู้นำพาให้ชาติเจริญ มั่งคั่งและมั่นคงในที่สุด การที่เยาวชนไทยติดยาเสพติดย่อมหมายความว่าประเทศได้สูญเสียทรัพยากรที่มีค่าของประเทศชาติ

การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หมายถึง การกระทำใดๆ อันเป็นการบำบัดการติดยาเสพติดและฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ติดยาเสพติด รวมถึงตลอดถึงการรักษาสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ซึ่งเสพยาเสพติดให้กลับคืนสู่สภาพปกติโดยไม่เสี่ยงต่อการเป็นผู้ติดยาเสพติด (มาตรา 4 พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545) จะเห็นได้ว่า “การกระทำใดๆ” อันหมายถึง การบำบัดนั้นอาจจะทำได้ในหลายรูปแบบเพื่อให้ผู้ป่วย ซึ่งก็คือผู้ติดยาเสพติดสามารถกลับคืนสู่สังคมและใช้ชีวิตได้อย่างเป็นปกติโดยไม่เป็นภาระแก่ผู้อื่น หนึ่งในนั้นคือการบำบัดโดยใช้โปรแกรมชุมชนบำบัด (Therapeutic Community) ซึ่งเป็นวิธีการบำบัดแก้ไขพฤติกรรมของผู้ติดยาเสพติดที่มีพื้นฐานความเชื่อที่ว่าเป็นสาเหตุของการติดยาเสพติด ไม่ใช่ตัวยาเสพติดแต่เป็นความผิดปกติทางความรู้สึก ความคิดและพฤติกรรม ดังนั้นจึงไม่นับยาเข้าช่วยในการรักษา หากแต่ใช้วิธีการช่วยเหลือตนเอง (Self help) การเลียนแบบพฤติกรรมที่ดี (Role Model) ในหมู่ผู้เข้ารับการฟื้นฟู โดยอาศัยการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้ออำนวย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ อารมณ์ ความรู้สึกและพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่เหมาะสม ลักษณะของชุมชนบำบัดคล้ายกับเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวใหม่ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ภายหลังจากที่ผู้เข้ารับการฟื้นฟู เคยรู้สึกล้มเหลวกับความสัมพันธ์เดิมมาแล้วก่อนหน้านี้ ความสัมพันธ์ในครอบครัวใหม่ที่สร้างขึ้นนั้น จะทำให้เขารู้สึกรักและผูกพันกับผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อความรู้สึก ความคิดและพฤติกรรมของตนเอง ตอบสนองความต้องการของตนเองด้วยวิธีการที่เหมาะสมมีความรับผิดชอบจนเกิดความเจริญเติบโตองกงามเป็นผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะในที่สุด

ทั้งนี้ ปัจจุบันพบว่าโปรแกรมการฟื้นฟูที่ติดยาเสพติด ที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ลาดหลุมแก้ว ใช้นั้นไม่ได้มีการแบ่งเพศ ,ช่วงอายุ และระดับสติปัญญา ของผู้เข้ารับการฟื้นฟู อย่างชัดเจน แต่ทุกคนที่เข้ารับการบำบัด ไม่ว่าจะเป็นเพศอะไร อายุเท่าไร หรือมีระดับสติปัญญาเท่าไร ก็จะใช้โปรแกรมในการฟื้นฟูที่เหมือนกันซึ่งปัจจุบันได้ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ตามโปรแกรมการฟื้นฟู เนื่องจากแต่ละช่วงอายุนั้นจะมีประสบการณ์การเรียนรู้ และการดำเนินชีวิตตามช่วงวัยของแต่ละคนที่แตกต่างกันจึงทำให้เกิดความเข้าใจ ต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้เข้ารับการฟื้นฟูที่ต่างกัน โดยเฉพาะรายที่เป็นเด็กหรือเยาวชนนั้น ค่อนข้างขาดทักษะใน

ด้านการดำเนินชีวิต และการจัดการควบคุมภาวะทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งเมื่อมีภาวะความกดดันจากโปรแกรมการฟื้นฟูฯ มากๆ จนบางครั้งไม่สามารถจัดการ ควบคุมอารมณ์ ได้อย่างเหมาะสมจนเกิดปัญหาการทะเลาะวิวาทขึ้น

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้เขียนจึงเห็นว่ากระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพเยาวชนผู้ติดยาเสพติดมีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะนำมาใช้ในการฟื้นฟูเยาวชนที่ติดยาเสพติด จึงได้มีการศึกษาเพื่อค้นหากระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพเยาวชนผู้ติดยาเสพติดที่เหมาะสมกับเยาวชนดังมีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องที่จะนำเสนอต่อไปนี้

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพเยาวชนผู้ติดยาเสพติด
- 2.2 เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพเยาวชนผู้ติดยาเสพติด
- 2.3 เพื่อศึกษากระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพเยาวชนผู้ติดยาเสพติด

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 3.1 เพื่อทราบแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพเยาวชนผู้ติดยาเสพติด
- 3.2 เพื่อทราบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพเยาวชนผู้ติดยาเสพติด
- 3.3 เพื่อทราบกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพเยาวชนผู้ติดยาเสพติด
- 3.4 เพื่อเสนอแนะแนวทางเกี่ยวกับกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพเยาวชนผู้ติดยาเสพติดที่เหมาะสม

4.แนวคิด ทฤษฎีและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวข้อง

ในหัวข้อนี้คณะผู้เขียนจะได้นำเสนอแนวคิด ทฤษฎีและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวข้องกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพเยาวชนผู้ติดยาเสพติดโดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 การกิจของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

การดำเนินกิจการของหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นภารกิจหนึ่งของรัฐซึ่งถือว่าเป็นการจัดการบริการสาธารณะ (public service) ของรัฐให้แก่ประชาชน สามารถแบ่งออกได้ 2 ภารกิจหลัก คือ

4.1.1 ภารกิจพื้นฐาน (primary function) แบ่งการดำเนินงานของรัฐออกได้เป็น 3 ลักษณะ

- 1) ภารกิจในการรักษาความสงบเรียบร้อยและการรักษาความมั่นคงปลอดภัยในชุมชน ที่เป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในรัฐ เช่น การรักษาความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น
- 2) ภารกิจในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยจากการประทุษร้ายที่มีแหล่งมาจากภายนอกประเทศ ที่เป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยที่เป็นการป้องกันภัยที่มาจากภายนอกราชอาณาจักร เช่น การป้องกันภัยอันตรายจากนอกประเทศ โดยหน่วยงานทหาร เป็นต้น
- 3) การวินิจฉัยข้อพิพาทแห่งรัฐหรือการอำนวยความยุติธรรมแก่สังคม ที่เป็นการรักษาความเป็นธรรมแก่ประชาชนภายใต้การปกครองของรัฐ เช่น การพิจารณาพิพากษาคดี เป็นต้น

4.1.2 ภารกิจลำดับรอง (secondary function) สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ

- 1) การส่งเสริมสวัสดิภาพให้แก่ประชาชนและชนในชาติ
- 2) การกระจายความมั่นคงให้กับชาติ

4.2 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับยาเสพติด

ยาเสพติดให้โทษ หมายความว่า สารเคมีหรือวัตถุชนิดใดๆ ซึ่งเมื่อเสพเข้าสู่ร่างกาย ไม่ว่าจะโดยรับประทาน ดม สูบ ฉีด ด้วยประการใดแล้วทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจในลักษณะสำคัญ เช่นต้องเพิ่มขนาดการเสพขึ้นเป็นลำดับ มีอาการถอนยาเมื่อขาดยา มีความต้องการเสพทั้งทางร่างกายและจิตใจอย่างรุนแรงตลอดเวลา และสุขภาพโดยทั่วไปจะทรุดโทรมลง ทั้งนี้ ประเภทของยาเสพติดตาม พระราชบัญญัติยาเสพติด พ.ศ. 2522 แบ่งออกเป็น 5 ประเภท

ประเภท 1 ยาเสพติดให้โทษชนิดร้ายแรง เช่นเฮโรอีน , ยาบ้า ,ยาไอซ์

ประเภท 2 ยาเสพติดให้โทษทั่วไป เช่น มอร์ฟิน ,โคคาอีน ,ฝิ่น

ประเภท 3 ยาเสพติดให้โทษที่มีลักษณะเป็นต้นตำรับยาและมียาเสพติด ให้โทษในประเภท 2 ผสมอยู่ด้วย เช่น ยาแก้ไอ , โคเคอีน

ประเภท 4 สารเคมีที่ใช้ในการผลิตยาเสพติดให้โทษประเภท 1หรือประเภท 2 เช่น อาเซติก, แอนไฮไดรต์, อาเซติลคลอไรด์

ประเภท 5 ยาเสพติดให้โทษที่มีได้เข้าอยู่ในประเภท 1 ถึงประเภท 4 เช่น กัญชา,พืชกระท่อม
ประเภทของยาเสพติดตามการออกฤทธิ์ต่อระบบประสาทส่วนกลาง (ในทางการแพทย์)

1. ประเภทออกฤทธิ์กระตุ้นประสาท เป็นการกระตุ้นการทำงานของสมอง หัวใจ ทำให้หัวใจเต้นเร็วและความดันเลือดสูงขึ้น ไม่หลับไม่นอน ไม่หิว หากเสพมากทำให้มีอาการหงุดหงิด กระวนกระวาย หวาดระแวง อาละวาด ยาเสพติดประเภทนี้ ได้แก่ ยาบ้า ยาไอซ์ เป็นต้น
2. ประเภทออกฤทธิ์กดประสาท เป็นการกดการทำงานของกล้ามเนื้อ ศูนย์ควบคุมการหายใจ และสมองส่วนที่ควบคุม ทำให้เซื่องซึม ทำให้สละสลือ และควบคุมตัวเองไม่ค่อยได้ มีอัส หากขาดยาจะมีอาการกระวนกระวาย ยาเสพติดประเภทนี้ ได้แก่ ฝิ่น, มอร์ฟิน, เฮโรอีน รวมทั้งสารระเหย เช่น ทินเนอร์, แล็กเกอร์, กาวและ เบนซิน เป็นต้น
3. ประเภทออกฤทธิ์หลอนประสาท มีผลต่อสมองส่วนการรับรู้ ทำให้การรับรู้ทางประสาทสัมผัสสับสนแปร ความจำระยะสั้นและความนึกคิดเสื่อม หากเสพมากทำให้มีอาการประสาทหลอน รับรู้เสียงและภาพเปลี่ยนไป เช่น เห็นภาพหลอน หวาดผวา ป่วยเป็นโรคจิต ยาเสพติดประเภทนี้ ได้แก่ ยาเค, แอลเอสดี, เห็ดขี้ควาย เป็นต้น
4. ประเภทออกฤทธิ์ผสมผสาน ออกฤทธิ์ผสมผสานทั้ง กด กระตุ้นและหลอน ขึ้นอยู่กับขนาดและระยะเวลาของการเสพ ทำให้หวาดระแวง ความคิดสับสน เห็นภาพลวงตา ควบคุมตัวเองไม่ได้ สุดท้ายจะกลายเป็นโรคจิต ยาเสพติดประเภทนี้ ได้แก่ กัญชา

4.3 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองเยาวชน

การดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน มีแนวทางที่ต้องการให้เด็กและเยาวชน ที่กระทำความผิด ได้เกิดความรู้สึกสำนึกกับสิ่งที่ตนเองกระทำนั้น ว่าเป็นความผิดด้วยตนเอง โดยพร้อมยอมรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเองได้กระทำนั้นด้วยความสมัครใจก่อน โดยผ่านความเห็นชอบของครอบครัว คอยช่วยเหลือและดูแล และเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างมีระบบที่เป็นสากล ซึ่งแต่ละองค์กรในกระบวนการยุติธรรม ควรยึดแนวทางการแก้ไข ปัญหาของเด็กและเยาวชนให้ถูกต้อง โดยเน้นการแก้ไขปัญหที่ครอบครัว ควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะศาลเยาวชนและครอบครัว ควรยึดแนวทางนี้ในการแก้ไขปัญหเด็กและเยาวชน โดยมุ่งที่จะ

แก้ไขความขัดแย้งในครอบครัวให้หมดไปก่อน เป็นอันดับแรก ก่อนที่ศาลเยาวชนและครอบครัวจะทำการพิจารณา คดี ควรคำนึงถึงสวัสดิภาพ อนาคตของเด็กและเยาวชนว่าสมควรได้รับการอบรมสั่งสอนและสงเคราะห์ ให้กลับตัวเป็นพลเมืองที่ดี ยิ่งกว่าการได้รับการลงโทษให้เช็ดหลา⁴

4.4 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

(1) แนวคิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

มนุษย์เรา ได้คิดค้นวิธีการรักษาผู้ติดยาเสพติดมาเป็นเวลานานแล้ว กลวิธีที่ใช้ขึ้นอยู่กับ แนวความคิดและทัศนคติต่อการติดยาเสพติดในสภาพสังคม และเวลานั้นๆ หากเห็นว่าการติดยาเสพติดเป็น อาชญากรรมเป็นความชั่วร้ายที่ผู้ติดยาก่อขึ้น วิธีแก้ไขก็เป็นการลงโทษ หากเห็นว่า การติดยาเสพติด เป็นโรค ชนิดหนึ่งที่ผู้ติดยาเสพติดเป็นผู้ป่วยที่มีสภาพจิตผิดปกติ การแก้ไขก็เป็นการให้การรักษาและหากเห็นว่าผู้ติดยาเสพติด เป็นผู้โชคร้ายที่เป็นเหยื่อของสังคม เขาก็ควรได้รับการช่วยเหลือ⁵

(2) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (Rehabilitative Theory)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู(Rehabilitative Theory) มีแนวคิดว่า การลงโทษ ควรมิใช่ เพื่อ การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ให้กลับตัวเป็นคนดี เพื่อไม่ให้ผู้กระทำผิด กลับมากระทำผิดซ้ำ รวมทั้งพยายามที่จะช่วยให้ผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมได้ ตามปกติ จึงต้องมีการให้การเรียนรู้ การอบรม การฝึกอาชีพ ให้เพียงพอที่เขาจะ ใช้ ในการดำเนินชีวิตได้ รวมทั้งการพยายามช่วยให้ผู้กระทำผิดไม่รู้สึกลำบากต่อการ ที่ได้รับการลงโทษไปแล้ว สำหรับหลักการลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไข ฟื้นฟู ประกอบด้วย (1) หลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำผิดต้อง ประสบกับสิ่งที่ทำลาย คุณลักษณะประจำตัวของเขาโดยให้ใช้วิธีการอื่นแทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น (2) การ ลงโทษต้องเหมาะสมกับการกระทำผิดเป็นรายบุคคล (3) เมื่อผู้กระทำผิดได้แก้ไขดี ดังเดิมแล้วให้หยุดการลงโทษ และให้มีการปรับปรุงการลงโทษระหว่างที่มีการคุมขัง

สรุปได้ว่า การลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู มีวัตถุประสงค์ที่แท้จริงคือ เพื่อเป็น การฟื้นฟูแก้ไขตัวผู้กระทำผิด ให้กลับตัวเป็นคนดี และมีให้กระทำผิดซ้ำ รวมทั้งการ พยายามทำให้ผู้กระทำผิด สามารถกลับเข้าสู่สังคมของตนเอง สามารถใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นๆ ใน สังคมได้อย่างเป็นปกติสุข⁶

(3) หลักการลงโทษที่เหมาะสมรายบุคคล (individualization of punishment)

การลงโทษต้องเหมาะสมกับการกระทำผิดเป็นรายบุคคล ตามแนวคิดของ แพ็กเกอร์ ที่ว่า ในการ กำหนดโทษและการพิจารณาความหนักเบาของการลงโทษ ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่จำเป็นต้องใช้ในการแก้ไข ดัดแปลงผู้กระทำผิด ไม่ใช่ความหนักเบาของการกระทำผิด ดังนั้น จึงต้อง ลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคลผู้กระทำผิด ว่าเขาควรได้รับการแก้ไขอย่างไร⁷

4.5 มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

(1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

มาตรา 32 บุคคลย่อมมีสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียงและครอบครัว

⁴ อนันท์ ศรีดาวเรือง, “การคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอาญา: ศึกษากรณีอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัวในการโอนคดีตามมาตรา 97 วรรคสอง”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2557, libdoc.dpu.ac.th/thesis/153990.pdf, (สืบค้นเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2561),

⁵ คู่มือการดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ลาดหลุมแก้ว

⁶ ณัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน, “ทฤษฎีการลงโทษ”, www.stou.ac.th/Schools/Stw/upload/41716_6.pdf, (สืบค้นเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2561),

⁷ ณัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 6,

การกระทำอันเป็นการละเมิดหรือกระทำต่อสิทธิของบุคคลตามวรรคหนึ่ง หรือการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าในทางใดๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ซึ่งรัฐธรรมนูญในฉบับปัจจุบันให้การรับรอง ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยให้ชัดเจนและครอบคลุมอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยถือว่าการมีสิทธิเสรีภาพเป็นหลักการสำคัญ การจำกัดตัดสิทธิเสรีภาพเป็นข้อยกเว้น แต่การใช้สิทธิเสรีภาพดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์เพื่อคุ้มครองส่วนร่วม การกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต่อประชาชนเช่นเดียวกับการให้ประชาชนมีหน้าที่ต่อรัฐ ที่มา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

(2) พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522

มาตรา 4 ยาเสพติดให้โทษ หมายความว่า สารเคมีหรือวัตถุดิบใดๆ ซึ่งเมื่อเสพเข้าสู่ร่างกาย ไม่ว่าจะโดยรับประทาน ดม สูบ ฉีด ด้วยประการใดแล้วทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจในลักษณะสำคัญ เช่นต้องเพิ่มขนาดการเสพขึ้นเป็นลำดับ มีอาการนอนยาเมื่อขาดยา มีความต้องการเสพทั้งทางร่างกายและจิตใจอย่างรุนแรงตลอดเวลา และสุขภาพโดยทั่วไปจะทรุดโทรมลง กับให้รวมตลอดถึงพืชหรือส่วนของพืชที่เป็นหรือให้ผลผลิตเป็นยาเสพติดให้โทษหรืออาจใช้ผลิตเป็นยาเสพติดให้โทษและสารเคมีที่ใช้ในการผลิตยาเสพติดให้โทษด้วย ทั้งนี้ตามที่รัฐมนตรีประกาศราชกิจจานุเบกษา แต่ไม่หมายความถึงยาสามัญประจำบ้านบางตำรับตามกฎหมายว่าด้วยยาที่มียาเสพติดให้โทษผสมอยู่

ซึ่งตามมาตราดังกล่าว เป็นการบ่งบอกถึงลักษณะของการใช้สารเสพติด ที่นำเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าจะโดยวิธีการรับประทาน ดม สูบ ฉีด หรือด้วยประการใดๆ ที่ทำให้เกิดผลต่อสภาพร่างกายและจิตใจ และทำให้มีความต้องการเสพยาเสพติดตลอดเวลา โดยไม่ได้ระบุนิยามชัดเจน ถึงช่วงวัยอายุของผู้เสพ

(3) พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545

มาตรา 4 "ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด" หมายความว่า การกระทำใดๆ อันเป็นการบำบัดการติดยาเสพติดและฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ติดยาเสพติด รวมตลอดถึงการ รักษาสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ซึ่งเสพยาเสพติดให้กลับคืนสู่สภาพปกติโดยไม่เสี่ยงต่อการ เป็นผู้ติดยาเสพติด การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

มาตรา 19 ผู้ใดต้องหาว่ากระทำความผิดฐานเสพยาเสพติด เสพและมีไว้ในครอบครอง เสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย หรือเสพและจำหน่ายยาเสพติดตามลักษณะ ชนิด ประเภท และปริมาณที่กำหนดในกฎกระทรวง ถ้าไม่ปรากฏว่าต้องหาหรืออยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่นซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกหรืออยู่ในระหว่างรับโทษจำคุกตามคำ พิพากษาของศาล ให้พนักงานสอบสวนนำตัวผู้ต้องหาไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ ผู้ต้องหาเหล่านั้นมาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน เพื่อให้ศาลพิจารณามีคำสั่งให้ส่งตัวผู้ต้องหาไปตรวจ พิสูจน์การเสพหรือการติดยาเสพติด เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นที่เกิดจากตัว ผู้ต้องหาเหล่านั้นเอง หรือจากพฤติการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งทำให้ไม่อาจนำตัวผู้ต้องหาไปศาลภายในเวลากำหนดดังกล่าวได้

โดยที่ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ ในปัจจุบันมีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งโดยหลักการแล้ว ผู้เสพยาเสพติดมีสภาพเป็นผู้ป่วยอย่างหนึ่ง มีข้ออาชญากรปกติ การฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้ติดยาเสพติดจึงสมควรกระทำให้กว้างขวาง และโดยที่ผู้เสพยาเสพติดจำนวนหนึ่งถูกบังคับให้เป็นผู้จำหน่ายยาเสพติดเพื่อแลกกับการได้ยาเสพติดไปเสพติดด้วย สมควรขยายขอบเขตของการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้ครอบคลุมถึงผู้เสพ และมี

ไว้ในครอบครอง ผู้เสพมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย และผู้เสพยา และจำหน่ายยาเสพติดโดยจำนวนเล็กน้อยด้วย นอกจากนั้นเนื่องจากบุคคลซึ่งติดยา หรือเสพยาเสพติดมีจำนวนมาก และเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ สมควรขยายสถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์การเสพหรือติดยาเสพติด และสถานที่เพื่อการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพราะนอกจากมีหน่วยงานของกระทรวงยุติธรรมแล้ว ยังมีหน่วยงานอื่นของรัฐ และหน่วยงานเอกชนที่มีสถานพยาบาลของเอกชนหรือหน่วยงานอื่น ซึ่งสมควรรวมทรัพยากรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ที่มา อร์ตา เซาว์โรดม ศูนย์ข้อมูลกฎหมายกลาง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา 2547

(4) พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

พ.ศ. 2553

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“เยาวชน” หมายความว่า บุคคลอายุเกินสิบห้าปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์

เพื่อให้มีการคุ้มครองสิทธิ สวัสดิภาพ และวิธีปฏิบัติต่อเด็ก เยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัว รวมทั้งในส่วนของการพิจารณาคดี ของศาลเยาวชนและครอบครัวเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ จึงได้มีให้คำจำกัดความ คำว่าเยาวชนซึ่งหมายถึง บุคคลอายุเกินสิบห้าปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ เพื่อใช้ประกอบการดำเนินการตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

5. วิธีการดำเนินการวิจัย

บทความนี้ใช้วิธีการดำเนินการศึกษาด้วยการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) ในการนำไปวิเคราะห์หาแนวทางเกี่ยวกับกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพเยาวชนผู้ติดยาเสพติดที่อยู่ในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ วารสารบทความ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ข้อเขียน รายงานการประชุม บันทึกการประชุม เอกสารประกอบการประชุม และเอกสารอื่นที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว

6. อภิปรายผลและสรุป

6.1 อภิปรายผล

ระบบการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในประเทศไทยที่ผ่านมา แบ่งออกเป็น 2 ระบบ คือ ระบบสมัครใจ (Voluntary System) และระบบต้องโทษ (Correctional System) ซึ่งทั้ง 2 ระบบดังกล่าวมีจุดอ่อนเกิดขึ้น กล่าวคือ ในระบบสมัครใจผู้เข้ารับการบำบัดส่วนใหญ่ไม่มีแรงจูงใจเข้ารับการบำบัดอย่างต่อเนื่อง หรืออยู่จนครบโปรแกรม ส่วนระบบต้องโทษนั้น ด้วยสภาพแวดล้อม บรรยากาศและสถานที่ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ ทำให้ผู้ติดยาเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรมที่ไม่พึงประสงค์แทน นอกจากนี้เมื่อผู้ติดยาเสพติดพ้นโทษก็จะมีประวัติอาชญากรติดตัวออกไป ซึ่งสังคมไม่ยอมรับ ทำให้เกิดปัญหาในการดำรงชีวิตตามมา เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหามาจากทั้ง 2 ระบบดังกล่าว จึงมีแนวคิดให้มีระบบ “บังคับบำบัด” ขึ้นด้วยการตราพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 แต่ในช่วงแรกไม่มีผลบังคับใช้ด้วยเหตุผลหลายประการ ซึ่งต่อมากระทรวงยุติธรรมได้ขอแก้ไขพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว เพื่อให้สมบูรณ์ในการ

บังคับใช้และให้สอดคล้องกับหลักการของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จนในที่สุดจึงได้มีการตราพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ขึ้นใหม่ และมีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 ตุลาคม 2545 มีหลักการสำคัญที่ว่า ผู้เสพ คือ ผู้ป่วยมีโชาอาญากร ดังนั้นการดำเนินการจึงมิได้นำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ ผู้ที่เข้าสูการดำเนินการตามพระราชบัญญัติฯ นี้ จะต้องกระทำความผิดใน 4 สถาน ความผิด คือ

1. เสพยาเสพติด
2. เสพและมีไว้ในครอบครอง
3. เสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย
4. เสพและจำหน่าย

ทั้งนี้ ยาเสพติดดังกล่าวจะต้องเป็นไปตามลักษณะ ชนิด ประเภท และปริมาณที่กำหนดในกฎกระทรวง (ในปริมาณที่เล็กน้อย) เท่านั้น นอกจากนี้ผู้ที่กระทำความผิดจะต้องไม่อยู่ในระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่น ซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุก หรืออยู่ในระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษา เมื่อพนักงานตำรวจจับกุมและแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้กระทำความผิดแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องนำผู้ต้องหาไปศาลภายใน 48 ชั่วโมง (กรณีผู้ใหญ่อายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป) และ 24 ชั่วโมง (กรณีเด็กอายุไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์) เพื่อให้ศาลใช้ดุลยพินิจดำเนินการตามพระราชบัญญัติ ฉบับนี้ หรือหากไม่เข้าเงื่อนไขศาลจะพิจารณาส่งไปดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติต่อไป ในกรณีที่เข้าเงื่อนไขศาลจะมีคำสั่งให้ตรวจพิสูจน์ การเสพหรือการติดยาเสพติดผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์จะถูกนำตัวไปควบคุมตัวยังสถานที่เพื่อควบคุมตัวหรือสามารถจะขอปล่อยชั่วคราวในระหว่างการควบคุมตัวก็ได้ในการตรวจพิสูจน์คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจะเป็นผู้พิจารณาว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เป็นผู้เสพ ผู้ติดหรือไม่ จากรายงานการตรวจพิสูจน์ของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่กระทำภายใน 15 วัน (อาจขยายเวลาได้แต่ต้องไม่เกิน 30 วัน) ในกรณีผลการวินิจฉัยแล้วไม่ปรากฏเป็นผู้เสพ/ผู้ติดจะส่งตัวคืนพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีต่อไป หากปรากฏว่าเป็นผู้เสพ/ผู้ติด การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดก็จะเริ่มต้นขึ้น ในระหว่างนี้คณะอนุกรรมการฯ จะต้องแจ้งให้พนักงานอัยการรับทราบ เพื่อให้มีคำสั่งชะลอการฟ้องคดีไว้ก่อน ต่อจากนั้นคณะอนุกรรมการฯ จะกำหนดแผนการฟื้นฟูฯ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ

1. แบบควบคุมตัว แบ่งได้อีก 2 ระดับ คือ ไม่เข้มงวด กับ เข้มงวด
2. แบบไม่ควบคุมตัว แบ่งได้อีก 3 ประเภท คือ แบบผู้ป่วยนอก แบบผู้ป่วยใน และ

โปรแกรมสำนักงานคุมประพฤติ

ภายหลังจากการฟื้นฟูฯ หากผลการฟื้นฟูฯ ไม่เป็นที่พอใจ คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด อาจมีคำวินิจฉัยให้ส่งคืนพนักงานสอบสวน โดยรายงานความเห็นไปยังพนักงานอัยการ เพื่อดำเนินคดีตามความผิดที่ถูกกล่าวหาตามเดิม หรืออาจพิจารณาให้ขยายระยะเวลาการฟื้นฟูฯ ต่อไปได้อีกครั้งละไม่เกิน ๖ เดือน ก็ครั้งก็ได้ ทั้งนี้รวมกันต้องไม่เกิน 3 ปี อย่างไรก็ตามหากผลการฟื้นฟูฯ เป็นที่พอใจ คณะอนุกรรมการฯ จะมีคำสั่งให้พ้นจากความผิดที่ถูกกล่าวหาและแจ้งผลการฟื้นฟูฯ ให้พนักงานอัยการทราบต่อไป ซึ่งผู้ขอรับการประเมินในฐานะที่ปฏิบัติงานภายใต้พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ได้ดำเนินงานด้านการบำบัดฟื้นฟูฯ ตามคำวินิจฉัยของคณะอนุกรรมการฯ ที่ให้เข้ารับการฟื้นฟูฯ ในระบบควบคุมตัวแบบเข้มงวด ณ ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (ลาดหลุมแก้ว) ซึ่งเป็นศูนย์ฟื้นฟูฯ ในระบบบังคับบำบัดเพียง แห่งเดียว ที่อยู่ในสังกัดของกรมคุมประพฤติ

การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หมายถึง การกระทำใดๆ อันเป็นการบำบัดการติดยาเสพติด และฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ติดยาเสพติด รวมตลอดถึงการรักษาสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ซึ่งเสพยาเสพติดให้กลับคืนสู่สภาพปกติโดยไม่เสี่ยงต่อการเป็นผู้ติดยาเสพติด (มาตรา 4 พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545) จะเห็นได้ว่า “การกระทำใดๆ” อันหมายถึง การบำบัดนั้นอาจจะทำได้ในหลายรูปแบบ เพื่อให้ผู้ป่วย ซึ่งก็คือผู้ติดยาเสพติดสามารถกลับคืนสู่สังคมและใช้ชีวิตได้อย่างเป็นปกติโดยไม่เป็นภาระแก่ผู้อื่น หนึ่งในนั้นคือการบำบัดโดยใช้โปรแกรมชุมชนบำบัด (Therapeutic Community) ซึ่งเป็นวิธีการบำบัดแก้ไขพฤติกรรมของผู้ติดยาเสพติดที่มีพื้นฐานความเชื่อที่ว่าเป็นสาเหตุของการติดยาเสพติด ไม่ใช่ตัวยาเสพติดแต่เป็นความผิดปกติทางความรู้สึก ความคิดและพฤติกรรม ดังนั้นจึงไม่นับยาเข้าช่วยในการรักษา หากแต่ใช้วิธีการช่วยเหลือตนเอง (Self help) การเลียนแบบพฤติกรรมที่ดี (Role Model) ในหมู่ผู้รับการฟื้นฟู โดยอาศัยการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้ออำนวย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ อารมณ์ ความรู้สึก และพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่เหมาะสม ลักษณะของชุมชนบำบัดคล้ายกับเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวใหม่ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ภายหลังจากที่ผู้รับการฟื้นฟู เคยรู้สึกล้มเหลวกับความสัมพันธ์เดิมมาแล้วก่อนหน้านี้ ความสัมพันธ์ในครอบครัวใหม่ที่สร้างขึ้นนั้น จะทำให้เขารู้สึกรักและผูกพันกับผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อความรู้สึก ความคิดและพฤติกรรมของตนเอง ตอบสนองความต้องการของตนเองด้วยวิธีการที่เหมาะสมมีความรับผิดชอบ จนเกิดความเจริญเติบโตของงานเป็นผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะในที่สุด

ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดลาดหลุมแก้ว เป็นหน่วยงานในสังกัด กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม ที่ทำหน้าที่ด้านการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด แบบควบคุมตัวเข้มงวด ตามมาตรา 23 (1) ของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 โดยใช้วิธีการในรูปแบบชุมชนบำบัด (Therapeutic Community) ซึ่งเป็นการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยไม่ใช้ยาในการรักษา แต่ใช้วิธีการสร้างชุมชนจำลองขึ้นมาเพื่อให้ผู้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ได้ช่วยเหลือตนเอง และใช้กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน โดยมีเป้าประสงค์เพื่อปรับพฤติกรรม ทัศนคติ สภาพร่างกาย และสภาพจิตใจของผู้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่เหมาะสม และสามารถออกไปใช้ชีวิตอยู่ในสังคมด้วยความมั่นคงและห่างไกลยาเสพติด โดยได้เปิดดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ในระบบบังคับบำบัดแบบควบคุมตัวเข้มงวด ตั้งแต่วันที่ 3 มีนาคม 2546 มุ่งเน้นให้ผู้รับการฟื้นฟูฯ เกิดการเรียนรู้ พัฒนาตนเอง ปรับบุคลิกภาพและปรับพฤติกรรม ให้มีความเหมาะสม ภายใต้อการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในรูปแบบชุมชน โดยมีเจ้าหน้าที่เป็นผู้จัดสภาพแวดล้อมให้ปลอดภัย ปลอดภัยยาเสพติด มีบรรยากาศที่อบอุ่น ให้เกียรติและเป็นมิตร เอื้อต่อการเจริญงอกงามส่วนตัว (Personal Growth) และกระบวนการปฏิบัติงานของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ถือเป็นงานที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจาก ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแห่งอื่น โดยศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (บ้านลาดหลุมแก้ว) ปัจจุบันได้มีการพัฒนารูปแบบการบำบัดรักษาให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสภาพปัญหาที่เปลี่ยนแปลงไป โดยได้มีขั้นตอนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด แบ่งออกเป็น 3 ระยะดังนี้

1. ระยะแรกเริ่ม (Induction Motivation Phase) เป็นระยะเตรียมผู้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพให้มีความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง โดยวิธีการจูงใจ แนะนำ ให้ข้อมูล ความรู้ ข่าวสาร ซึ่งดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ หรือสมาชิกผู้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยวิธีการให้คำปรึกษารายบุคคลและแบบกลุ่ม เพื่อให้ผู้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความพร้อมที่จะเผชิญกับความจริงของปัญหาที่

เกี่ยวกับชีวิตของตนเอง และมีความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง โดยใช้แนวทางในการสร้างแรงจูงใจ (Motivational Style)

2. ระยะฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (Rehabilitation Phase) เป็นระยะที่มุ่งเน้นให้ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพฯ เปลี่ยนแปลงความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของตนเอง ดำเนินการอยู่ 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ กลุ่มบำบัด และการทำงานเพื่อการบำบัด (งานบำบัด)

3. ระยะเตรียมตัวกลับสู่สังคม (Re-entry Phase) ระยะนี้เป็นขั้นตอนสุดท้าย โดยมุ่งเน้นให้ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดรู้จักที่จะรับผิดชอบต่อตนเอง และงานที่ได้รับมอบหมาย และเริ่มต้นที่จะมีการวางแผนอนาคตของตนเอง

โดยมีองค์ประกอบในการกำหนดโปรแกรมการฟื้นฟูสมรรถภาพ 4 องค์ประกอบด้วยกัน ดังต่อไปนี้

1. ปรัชญา อุดมการณ์ กฎของบ้าน (Creed , Unwritten Philosophy and Cardinal Rule)
2. สายการบังคับบัญชา (Chain of Command)
3. เครื่องมือของบ้าน (Tools of the House)
4. การเตรียมตัวก่อนกลับสู่สังคม (Re-entry)

อย่างไรก็ตาม การใช้โปรแกรมฟื้นฟูสมรรถภาพเยาวชนผู้ติดยาเสพติดในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (บ้านลาดหลุมแก้ว) พบปัญหาว่า โปรแกรมการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ไม่มีการแบ่งแยกโปรแกรมที่ใช้สำหรับเยาวชน หรือใช้กับ ผู้ใหญ่ อย่างชัดเจน โดยการเอาคนทุกคนทุกวัยมาฟื้นฟู ใช้ชีวิตร่วมกัน โดยมีโปรแกรมการฟื้นฟูฯ เพียงโปรแกรมเดียว ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ เนื่องจากแต่ละคนมีทักษะการใช้ชีวิต ประสบการณ์ ที่แตกต่างกัน จนบางครั้งการฟื้นฟูฯ ไม่ได้เกิดผลดีกับคนทุกคนที่ติดยาเสพติด ตัวอย่างเช่น เสื้อผ้า 1 ตัว ไม่สามารถใช้กับคนได้ทุกคน

ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดลาดหลุมแก้ว เป็นหน่วยงานในสังกัด กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม ที่ทำหน้าที่ด้านการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด แบบควบคุมตัวเข้มงวด ตามมาตรา 23 (1) ของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 โดยใช้วิธีการในรูปแบบชุมชนบำบัด (Therapeutic Community) ซึ่งเป็นการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยไม่ใช้ยาในการรักษา แต่ใช้วิธีการสร้างชุมชนจำลองขึ้นมาเพื่อให้ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ได้ช่วยเหลือตนเอง และใช้กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน โดยมีเป้าประสงค์เพื่อปรับพฤติกรรม ทักษะจิต สภาพร่างกาย และสภาพจิตใจของผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่เหมาะสม และสามารถออกไปใช้ชีวิตอยู่ในสังคมด้วยความมั่นคงและห่างไกลยาเสพติด แต่ปัญหาที่พบ คือ โปรแกรมการฟื้นฟูฯ ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ที่ใช้รูปแบบชุมชนบำบัด(Therapeutic Community) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้มาตั้งแต่เปิดดำเนินการ เมื่อปี พ.ศ. 2546 มีความหลากหลายของช่วงอายุค่อนข้างมาก ซึ่งผู้ที่เคยเข้ารับการฟื้นฟูฯ มีตั้งแต่อายุประมาณ 14 ปี จนถึงประมาณ 60 ปี แต่ต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ภายใต้โปรแกรมการฟื้นฟูฯ เดียวกัน ผลลัพธ์คือ กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการทางความคิด และทัศนคติที่ได้รับของแต่ละคนไม่เท่ากัน ดังนั้นการที่จะนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ เพื่อให้เกิดหลักความคุ้มค่าของเงินงบประมาณ ไม่เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่

6.2 สรุป

การที่มีโปรแกรมการฟื้นฟูฯ รูปแบบเดียวแต่ใช้กับคนทุกเพศ ทุกวัย ย่อมส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ เนื่อง

แต่แต่ละคนมีช่องทางระหว่างวัยมากเกินไป จนทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการเรียนรู้ ทักษะในการดำเนินชีวิต การแสดงบทบาทหน้าที่ และการแก้ไขปัญหา

7. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพเยาวชนผู้ติดยาเสพติด

จากการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพเยาวชนผู้ติดยาเสพติด คณะผู้เขียนจึงขอเสนอแนวทางการในการปรับปรุงแก้ไขกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพเยาวชนผู้ติดยาเสพติด ดังต่อไปนี้

ด้านโปรแกรมการฟื้นฟู

- (1) ควรมีโปรแกรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ที่เป็นเยาวชนที่มีรูปแบบชัดเจน เพื่อให้การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด มีประสิทธิภาพและบรรลุผลตามเป้าหมาย
- (2) ควรให้ความสำคัญกับกระบวนการติดตามภายหลังพ้นการฟื้นฟู เพื่อป้องกันการกลับไปกระทำผิดซ้ำ
- (3) ควรมีการส่งเสริมด้านการศึกษา และอาชีพ ตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล

ด้านสถานที่

- (1) ควรจัดสถานที่การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่เป็นเยาวชนโดยเฉพาะ เพื่อป้องกันการเลียนแบบพฤติกรรมทางลบจากผู้ใหญ่ และรวมทั้งการคุ้มครองสิทธิ สวัสดิภาพ และปฏิบัติต่อเยาวชน ให้เป็นกฎหมาย และอนุสัญญาที่เกี่ยวข้อง

ด้านการบริหาร

- (1) ควรมีระบบการคัดกรอง เพื่อแยกผู้เข้ารับการฟื้นฟู
- (2) ควรให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
- (3) ควรที่จะมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดรูปแบบในการกำหนดงานที่ชัดเจนและปฏิบัติได้จริง

8. บรรณานุกรม

คู่มือการดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ลาดหลุมแก้ว อนุรักษ์วัฒน์ สุทธิโยธิน, “ทฤษฎีการลงโทษ”, www.stou.ac.th/Schools/Slw/upload/41716_6.pdf, (สืบค้นเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2561),

อโนทัย ศรีดาวเรือง, “การคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดอาญา: ศึกษากรณีอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัวในการโอนคดีตามมาตรา 97 วรรคสอง”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2557, libdoc.dpu.ac.th/thesis/153990.pdf, (สืบค้นเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2561),

พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช. 2560